

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
Rotel 060105

DOM
2021-04-22
Stockholm

Mål nr
M 11476-17

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Vänersborgs tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2017-11-08 i mål nr M 4037-16, se bilaga A

PARTER

Klagande

Länsstyrelsen i Västra Götalands län
403 40 Göteborg

Motpart

Staten genom Trafikverket
781 89 Borlänge

Ombud: F N

SAKEN

Ansökan om tillstånd enligt miljöbalken för stabilitetsförbättrande åtgärder m.m. i Säveån och Finngösabäcken i Partille kommun

Avrinningsområde: 108.6

Natura 2000-område: SE0520183 (Säveån, nedre delen)

Koordinater: N 6403000 E 326731

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens dom endast på så sätt att

a) tillstånd enligt miljöbalken till utläggning av stödfyllning och erosionskydd i Säveån samt utläggning av stödfyllning i Finngösaravinen lämnas med stöd av 7 kap. 29 § miljöbalken,

Dok.Id 1682392

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50 E-post: svea.hovratt@dom.se www.svea.se		måndag – fredag 09:00–16:30

b) villkor 3 och 11 upphävs och ersätts med följande villkor (3 a och 3 b) om kompensationsåtgärder:

3 a. Trafikverket ska genomföra kompensationsåtgärder för förlorade miljövärden inom Natura 2000-området Sävån, nedre delen, i enlighet med ingiven kompensationsutredning. Åtgärderna ska bestå minst i anläggande av ett 400 kvadratmeter stort lek- och uppväxtområde för lax inom och nedströms området för de planerade stabilitetsförbättrande åtgärderna samt trädplantering vid två lekområden vid Kåhög. Trafikverket ska utarbeta en trädplanteringsplan i samråd med länsstyrelsen. Mindre justeringar av det som angetts ovan får göras efter samråd med länsstyrelsen. Kompensationsåtgärderna ska vara genomförda innan arbetet med de stabilitetsförbättrande åtgärderna påbörjas.

3 b. Trafikverket ska följa upp effekten av vidtagna kompensationsåtgärder fem år efter det att åtgärderna har slutförts. I god tid innan uppföljningen påbörjas ska Trafikverket utarbeta en plan för uppföljningen i samråd med länsstyrelsen. Uppföljningen ska redovisas till länsstyrelsen.

c) villkor 15 justeras så att hänvisningen till punkten 3 utgår.

2. Trafikverket ska ersätta Länsstyrelsen i Västra Götalands län för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen med 16 000 kr. På beloppet ska ränta enligt 6 § räntelagen utgå från dagen för denna dom till dess betalning sker.

BAKGRUND

Trafikverket ansökte 2016 vid Vänersborgs tingsrätt, mark- och miljödomstolen, om tillstånd enligt miljöbalken för att utföra stabilitetsförbättrande åtgärder i Säveåns och Finngösabäckens vattenområden i Partille kommun. Syftet med åtgärderna var att säkra väg E20, Göteborgsvägen och anslutande gång- och cykelväg från ras samt att säkra tryckavlopps- och högspänningsledning mellan Göteborg och Partille. Eftersom berört område i Säveån ingick i Säveåns Natura 2000-område (SE0520183 Säveån, nedre delen), omfattade ansökan även tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken (Natura 2000-tillstånd).

Mark- och miljödomstolen lämnade i dom den 8 november 2017 Trafikverket tillstånd till åtgärderna. Domstolen ansåg bland annat att de åtgärder som ansökan gällde inte skulle komma att medföra en otillåten påverkan på de livsmiljöer och de arter som avses att skyddas i Natura 2000-området.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län överklagade mark- och miljödomstolens dom. Mark- och miljööverdomstolen bedömde, med tillämpning av 7 kap. 28 b § miljöbalken, att det för vissa av de ansökta åtgärderna, utläggning av stödfyllning och erosionsskydd i Säveån samt utläggning av stödfyllning i Finngösaravinen, saknades förutsättningar att ge tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken. Domstolen bedömde vidare att det inte fanns någon alternativ lösning till de ansökta åtgärderna samt att de allvarliga konsekvenser ett större skred skulle få innebar att åtgärderna måste genomföras av tvingande orsaker som hade ett väsentligt allmänintresse. Domstolen överlämnade därför den 17 juni 2020 målet med ett särskilt yttrande till regeringen för prövning av tillåtligheten av åtgärderna.

Regeringen har i beslut den 10 december 2020 tillåtit att tillstånd ges för utläggning av stödfyllning och erosionsskydd i Säveån samt utläggning av stödfyllning i Finngösaravinen, se bilaga B. Enligt beslutet ska tillståndet förenas med villkor om kompensationsåtgärder, som minst ska bestå i anläggande av ett 400 kvadratmeter stort lek-

och uppväxtområde för lax inom och nedströms området för de planerade stabilitetsförbättrande åtgärderna samt trädplantering vid två lekområden vid Kåhög.

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Länsstyrelsen i Västra Götalands län har nu yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska upphäva villkor 3 och 11 i mark- och miljödomstolens dom och ersätta dem med villkor om kompensationsåtgärder med följande lydelse:

- a) Trafikverket ska genomföra kompensationsåtgärder för förlorade miljövärden inom Natura 2000-området Säveån, nedre delen, i enlighet med ingiven kompensationsutredning. Kompensationsåtgärderna ska som minst bestå i anläggande av ett 400 kvadratmeter stort lek- och uppväxtområde för lax inom och nedströms området för de planerade stabilitetsförbättrande åtgärderna samt trädplantering vid två lekområden vid Kåhög. Trafikverket ska ta fram en trädplanteringsplan i samråd med länsstyrelsen. Mindre justeringar av ovanstående får göras efter samråd med länsstyrelsen.
- b) Trafikverket ska följa upp effekten av vidtagna kompensationsåtgärder. Uppföljning ska göras fem år efter att kompensationsåtgärderna slutfördes. I god tid innan uppföljningen påbörjas ska Trafikverket ta fram en plan för uppföljningen i samråd med länsstyrelsen. En redovisning av uppföljningen ska ges in till länsstyrelsen.

Länsstyrelsen har vidare yrkat ersättning för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen med 16 000 kronor.

Trafikverket har inte haft någon erinran mot att villkor 3 och 11 upphävs och ersätts av villkor med den lydelse som länsstyrelsen föreslagit. Trafikverket har vidare medgett länsstyrelsens yrkande om ersättning för rättegångskostnader.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Parterna har inte haft något att erinra mot att målet avgörs utan huvudförhandling.

Utgångspunkter för Mark- och miljööverdomstolens prövning

Den övergripande frågan i målet är om tillstånd enligt 7 kap. 28 a § och 11 kap. miljöbalken kan ges till de stabilitetsförbättrande åtgärder i Säveåns och Finngösabäckens vattenområden som omfattas av Trafikverkets ansökan. Som Mark- och miljööverdomstolen har konstaterat i yttrandet till regeringen krävs Natura 2000-tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken för vissa av de ansökta åtgärderna, nämligen utläggning av stödfyllning och erosionskydd i Säveån samt utläggning av stödfyllning i Finngösaravinen. Regeringen har tillåtit att tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken ges till dessa åtgärder. Mark- och miljööverdomstolen ska nu göra en samlad bedömning av tillståndsansökan (jfr NJA 2013 s. 613).

Kan tillstånd ges till åtgärderna?

Som Mark- och miljööverdomstolen har utvecklat i sitt yttrande kan de åtgärder som kräver tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken komma att skada den skyddade livsmiljön i Natura 2000-området och medföra att den skyddade arten lax i Säveån utsätts för en störning som på ett betydande sätt kan försvåra artens bevarande i området.

Säveåns dalgång är känd som ett skredkänsligt område och flera skred har inträffat genom åren. Av utredningen framgår att erosionen inom det planerade åtgärdsområdet är påtaglig. Mindre sprickor har noterats i området och det finns indikationer på att kryprörelser pågår, varför risken för ett större skred någon gång inom de närmaste 50 åren bedöms som stor. Ett större skred skulle få allvarliga konsekvenser för människors hälsa och säkerhet samt för infrastrukturen. Ett skred skulle också, åtminstone tillfälligt, kunna inverka negativt på miljön i Säveån. Det står klart att stabiliteten i det aktuella området måste förbättras.

Som Mark- och miljööverdomstolen har konstaterat i yttrandet till regeringen innefattar samtliga de alternativa utföranden av stabilitetsförbättrande åtgärder som redovisats i miljökonsekvensbeskrivningen vattenarbeten i Sävån. Det saknas således alternativa lösningar. De allvarliga konsekvenser som ett större skred skulle få innebär också att åtgärderna måste genomföras av tvingande orsaker som har ett väsentligt allmänintresse. Med tillämpning av 7 kap. 29 § miljöbalken lämnar därför Mark- och miljööverdomstolen, efter regeringens tillåtelse, tillstånd enligt 7 kap. 28 a § samma balk till åtgärderna.

Mark- och miljööverdomstolen instämmer vidare i mark- och miljödomstolens bedömning att tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken kan ges till de sökta åtgärderna.

Sammantaget kan således tillstånd enligt miljöbalken ges för åtgärderna.

Kompensationsåtgärder

Det som återstår för Mark- och miljööverdomstolen att pröva är vilka åtgärder som ska vidtas av Trafikverket för att kompensera för förlorade miljövärden, så att syftet med att skydda Natura 2000-området kan tillgodoses.

Regeringen har tillåtit att tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken ges för de sökta åtgärderna under förutsättning att tillståndet förenas med villkor om kompensationsåtgärder. De av regeringen angivna kompensationsåtgärderna överensstämmer med de villkor som länsstyrelsen nu föreslagit och Trafikverket inte haft någon erinran emot. Mark- och miljööverdomstolen bedömer att åtgärderna är väl avvägda och att ytterligare åtgärder för närvarande inte kan krävas. Ett tillägg bör dock göras till länsstyrelsens förslag, så att det klart framgår att kompensationsåtgärderna ska vara genomförda innan arbetet med de stabilitetsförbättrande åtgärderna påbörjas (jfr artikel 6.4 rådets direktiv 9243/EEG av den 21 maj 1992 om bevarandet av livsmiljöer samt vilda djur och växter). Vidare måste som en naturlig följdändring villkor 15 justeras på sätt som framgår av domslutet.

Rättegångskostnader

Trafikverket har medgett länsstyrelsens yrkande om ersättning för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga C

Överklagande senast 2021-05-20

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Lars Borg, Ingrid Åhman, referent, och Johan Svensson samt tekniska rådet Dag Ygland.

Föredragande har varit Fannie Finnved.

VÄNERSBORGS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2017-11-08
meddelad i
Vänernsborg

Mål nr M 4037-16

Sökande

Staten genom Trafikverket
781 89 Borlänge

Ombud: A Ö

SAKEN

Ansöker om tillstånd enligt miljöbalken för stabilitetsförbättrande åtgärder i Sävån och Finngösabäcken i Partille kommun.

Avrinningsområde: 108:6

N: 6403000

E: 326731

DOMSLUT

Tillstånd

Mark- och miljödomstolen, som godkänner den för vattenverksamheten upprättade miljökonsekvensbeskrivningen, lämnar Trafikverket tillstånd enligt 7 kap. 28 a § och 11 kap. miljöbalken att, inom fastigheterna A och B och C och D, Partille kommun

dels utföra utfyllnad och anlägga erosionsskydd,

dels utföra schaktningsarbeten på land i anslutning till Sävån,

dels anlägga ny trumma under Göteborgsvägen, väg E 20 och den parallellt löpande gång- och cykelvägen norr om väg E20.

Villkor

1. Verksamheten skall bedrivas och anläggningarna utformas i huvudsaklig överensstämmelse med vad sökandena redovisat i ansökningshandlingarna och i övrigt åtagit sig i målet. Mindre ändringar av verksamheten får vidtas efter godkännande av tillsynsmyndigheten.

Dok.Id 376620

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1070 462 28 Vänernsborg	Hamngatan 6	0521-27 02 00 E-post: mmd.vanersborg@dom.se	0521-27 02 80	måndag – fredag 08:00–16:00

2. Alla arbeten med utformning av strand- och vattenmiljön ska ske i samråd med naturvårdssakkunnig eller fiskevårdssakkunnig.
3. En kompensationsutredning tas fram med avseende på lämpliga kompensationsåtgärder för den påverkan på områdets naturvärden som ansökta åtgärder orsakar. Möjliga kompensationsåtgärder ska begränsas till det område som Trafikverket har rådighet över inom och i direkt anslutning till arbetsområdet. Utredningen ska godkännas av tillsynsmyndigheten innan tillståndet får tas i anspråk.
4. Grumlande arbeten ska begränsas så långt det är möjligt.
5. Arbeten i vattenområdet ska utföras under perioden 1 november till 15 mars.
6. Erosionsskydd ska utföras med ytskikt av okrossad natursten. Erosionsskyddet ska utföras så naturligt som möjligt genom att efterlikna en naturlig strandlinje.
7. Røjning av träd och annan vegetation vid Sävåns strandkant ska ske varsamt så att vegetationen bevaras i så stor utsträckning som möjligt. Befintliga träd inom arbetsområdet ska som en del av kontrollprogrammet mätas in före och efter att åtgärderna utförs. Träd som ska stå kvar ska markeras på situationsplan och i fält.
8. Återplantering av träd ska utföras så nära åfåran som möjligt. Återetablering av växtlighet ska följas upp av Trafikverket efter arbetets avslutande för att minimera tid med blottlagd jord och risk för grumling i Sävåån.
9. Efter slutfört arbete ska den mark som nyttjats för arbetsväg till området så långt möjligt återställas till ursprungligt skick och återplanteras med träd.
10. Efter slutfört arbete ska död ved, såväl stående som liggande, utplaceras i området i samråd med sakkunnig.
11. De frivilliga kompensationsåtgärder som föreslås i miljökonsekvensbeskrivningen, avsnitt 10.2, ska i tillämpliga delar genomföras.
12. Sökanden ska vidta och bekosta flytt av befintliga ledningar eller vidta sådana åtgärder att befintliga ledningar inte skadas eller påverkas negativt av de tillståndsgivna arbetena. Åtgärder som planeras ska ske i samråd med respektive ledningsägare. - Rörande Trafikverkets åtaganden och ansvar avseende Partille Energi ABs (PENAB) ledningsstråk på platsen; se AVTAL härom i huvudförhandlingsprotokollet, aktbil 26.

13. En slutrapport över samtliga utförda åtgärder ska inlämnas till tillsynsmyndigheten senast 4 månader efter att åtgärderna slutförts.
14. Kontrollprogram ska upprättas i samråd med och godkännas av tillsynsmyndigheten innan de tillståndspliktiga arbetena påbörjas.
15. Om inte enighet nås för åtgärder och kontroll enligt punkterna 3 och 14 ovan får tvistefråga hänskjutas till mark- och miljödomstolen för avgörande.
  - Mark- och miljödomstolen överlåter enligt 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken åt tillsynsmyndigheten att
    - bestämma om mindre ändringar, jfr villkor 1,
    - godkänna omfattning och utformning av kompensationsåtgärder, jfr villkor 3 ,

Arbetstid

Arbetena skall vara utförda inom fem (5) år från det att domen vunnit laga kraft.

Oförutsedd skada

Anspraak i anledning av oförutsedd skada får framställas inom tio (10) år från arbetstidens utgång.

Prövningsavgift

Prövningsavgiften, som är betald, fastställs till 70 000 kr.

Rättegångskostnader

Trafikverket ska betala ersättning för rättegångskostnader till Länsstyrelsen i Västra Götalands län med 24 000 kr och till Partille Energi Nät AB med 75 000 kr. På beloppet skall ränta utgå enligt lag.

BAKGRUND

Orientering om företaget

Trafikverket planerar att utföra stabilitetsförbättrande åtgärder längs en sträcka av ca 250 m utmed Säveån och väg E20 i Partille kommun. Området har idag för låg säkerhetsfaktor mot skred, dvs. sannolikheten för stabilitetsbrott är inte tillräckligt liten jämfört med ställda krav i gällande normer. Vidare planerar Trafikverket att anlägga en ny trumma för Finngösabäcken under Göteborgsvägen, E20 och gång- och cykelvägen, då den befintliga är underdimensionerad och i dåligt skick p.g.a. sättningsskador.

Syftet med åtgärderna är att säkra väg E20, Göteborgsvägen och gång- och cykelvägen samt tryckavlopps- och högspänningsledning mellan Göteborg och Partille. Med anledning av att vattenverksamheten och åtgärderna inom Natura 2000-området bör utföras när laxvandringen i Säveån och skyddsvärda arter påverkas som minst, är perioden november till mitten av mars vald som lämplig utförandeperiod. Anläggningstiden är uppskattad till cirka fem månader och åtgärderna bedöms således kunna utföras och färdigställas inom den föreslagna perioden.

Säveåns dalgång är känd som ett skredkänsligt område och i anslutning till Säveån har ett flertal större och mindre skred inträffat genom åren. Erosionen varierar längs ån, men är generellt omfattande i ytterkurvorna. Erosionen längs strandkanten inom det planerade åtgärdsområdet är påtaglig och har sedan år 1999 hållits under uppsikt efter det att sprickbildningar observerades i gång- och cykelvägen som löper norr om och parallellt med E20. År 2002 observerades även en markspricka i den östra delen av området. Detta tillsammans med uppmätta markrörelser inom området ledde till att akuta stabilitetsförbättrande åtgärder utfördes i den östra delen av slänten år 2004. Ett flertal geotekniska stabilitetsutredningar tillsammans med mätningar i slänten indikerar dock att kryprörelser pågår och att stabilitetssituationen i området fortfarande inte är tillfredställande god, dvs. sannolikheten för stabilitetsbrott är inte tillräckligt liten. Om inga stabilitetsförbättrande åtgärder utförs, så kommer erosionen längs det aktuella området att fortgå, vilket kommer att medföra lokala skred och nedfallna träd. Ett mindre skred i strandkanten minskar i sin tur mothållet

för de längre glidyterna, vilka därmed får en lägre säkerhetsfaktor mot brott. På sikt innebär erosionen att slänten blir allt kortare och brantare och till slut kan säkerhetsfaktorn bli under 1 även för de långa glidyterna, dvs. ett skred som drar med sig väg E20 och Göteborgsvägen kan inträffa. Konsekvenserna av ett sådant skred skulle kunna bli katastrofala med stora skador på natur och befintliga anläggningar samt risk för människoliv.

Yrkanden

Trafikverket yrkar att mark- och miljödomstolen lämnar Trafikverket tillstånd enligt kapitel 11 i miljöbalken att i Sävås och Finngösabäckens vattenområden

- utföra utfyllnad och anlägga erosionskydd,
- utföra schaktningsarbeten på land i anslutning till Sävås,
- anlägga ny trumma under Göteborgsvägen, väg E 20 och den parallellt löpande gång- och cykelvägen norr om väg E20.

Trafikverket hemställer vidare att mark- och miljödomstolen lämnar tillstånd enligt 7 kap 28 a § miljöbalken för den planerade verksamheten.

Samtliga åtgärder avses vidtas i huvudsaklig överensstämmelse med vad som anges i ansökan och därtill bifogade handlingar.

Trafikverket hemställer vidare att mark- och miljödomstolen

- godkänner till ansökan bifogad miljökonsekvensbeskrivning,
- fastställer arbetstiden för inom vilka samtliga i ansökan tillståndsprövade arbetsmoment ska vara slutförda till fem (5) år beräknat ifrån att lagakraftvunnen dom föreligger,
- fastställer den tid inom vilken anspråk i anledning av oförutsedd skada ska framställas till fem (5) år, räknat från utgången av den i målet fastställda arbetstiden,
- föreskriver villkor i enlighet med Trafikverkets förslag.

Rådighet

Trafikverket har som väghållare rådighet att bedriva vattenverksamhet som behövs för allmän väg enligt 2 kap 4 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser för vattenverksamhet med mera. Trafikverket kommer att få åtkomst till marken med stöd av vägrätt. Trafikverket arbetar med att färdigställa en vägplan för åtgärderna.

Förslag till villkor

Som villkor för verksamheten föreslås:

1. Verksamheten ska bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad Trafikverket åtagit sig i målet. Trafikverket beaktar därvid särskilt de frågor/åtgärder som är av betydelse för att begränsa påverkan på människors hälsa eller miljön.
2. Mindre ändring av verksamheten får vidtas efter godkännande av tillsynsmyndigheten under förutsättning att ändringen inte kan befaras medföra ökad störning för omgivningen.
3. Åtgärder i vattenområdet ska utföras under vinterhalvåret, från november till mitten av mars.
4. Grumling i vattenmiljön på grund av verksamheten ska så långt som möjligt begränsas.
5. Erosionsskydd ska utföras med ytskikt av natursten.
6. Röjning av träd och annan vegetation vid Säveåns strandkant ska ske varsamt så att vegetationen bevaras i så stor utsträckning som möjligt.
7. Återplantering av träd ska utföras så nära åfåran som möjligt.
8. Efter slutfört arbete ska den mark som nyttjats för arbetsväg till området så långt möjligt återställas till ursprungligt skick.
9. Efter slutfört arbete ska död ved utplaceras i området i samråd med sakkunnig.
10. De frivilliga kompensationsåtgärder som föreslås i miljökonsekvensbeskrivningen, avsnitt 10.2, ska genomföras.
11. Ett kontrollprogram ska tas fram efter samråd med tillsynsmyndigheten. Programmet ska inges till tillsynsmyndigheten två månader innan arbetena påbörjas.

Nyttan av verksamheten

Ändamålet med planerade åtgärder är att säkra stabiliteten för väg E20 i området, men även för gång- och cykelvägen, Göteborgsvägen och befintlig tryckavloppsledning samt högspänningsledningar mellan Göteborg och Partille. Utan dessa åtgärder kommer erosionen längs den aktuella sträckan av Säveån att fortgå och på sikt innebära att ett skred inträffar som drar med sig väg E20, Göteborgsvägen, gång- och cykelvägen och tryckavloppsledningar samt högspänningsledningar. Konsekvenserna av ett sådant skred skulle kunna bli katastrofala med stora skador på natur och nämnda anläggningar samt risk för människoliv. Genom att anlägga en ny trumma i Finngösabäcken åtgärdas även problem med översvämningar i området vid höga flöden.

Väg E20 är även ett utpekat riksintresse för kommunikation och en av regionens viktigaste kommunikationslänkar. De stabilitetsförbättrande åtgärderna innebär även att planerad samhällsutveckling kan ske enligt Partille kommuns planer och visioner. Vid studier av alternativa åtgärder har det bedömts att de sökta åtgärderna är mest praktiskt fördelaktiga att utföra, att intrånget i naturmiljön kan begränsas med föreslagna skyddsåtgärder samt att anläggningskostnaden är ekonomiskt rimlig.

Trafikverket anser därför att de sökta åtgärdernas fördelar överväger kostnaderna och eventuella olägenheter av dessa och är samhällsekonomiskt motiverade.

Nuvarande förhållanden, tillstånd mm**Befintlig anläggning**

Byggnadsanläggningar saknas i berört vattenområde. Närmaste anläggning nedströms, ca 700 m, är järnvägsbron med Stambanan över Säveån. Denna bedöms inte påverkas av planerade åtgärder. Närmast uppströms, ca 500 m, finns Shoddybron i Partille. Inte heller denna bedöms påverkas av planerade åtgärder.

Tidigare rann Finngösabäcken genom området, men av stabilitetsskäl kulverterades vattendraget och området fylldes upp på 80-talet. Finngösabäcken är idag kulverte-

rad ca 700 m uppströms E20. Trumman under E20 och Göteborgsvägen har besiktigats och bedöms vara i dåligt skick.

Tillstånd för befintliga anläggningar

Några tillståndsgivna verksamheter finns inte i det aktuella området i Säveån. För befintlig kulvertering av Finngösabäcken uppströms Göteborgsvägen, finns följande domar:

Vänersborgs tingsrätt mål VA 83/87, 1988-01-22 Finngösabäckens kulvertering III. Tillstånd till (fortsatt) kulvertering av Finngösabäcken i Partille kommun, Göteborgs och Bohus län.

Vänersborgs tingsrätt mål VA 48/79, 1979-12-19. Tillstånd att utföra kulvertering, uppfyllnad mm i Finngösabäcken i Partille kommun, Göteborgs och Bohus län.

Vänersborgs tingsrätt mål VA 44/75, 1976-04-27. Kulvertering av Finngösabäcken mm i Partille kommun, Göteborgs och Bohus län.

Fysiska planer

Översikts- och detaljplaner

Det planerade åtgärdsområdet är i sin helhet beläget inom naturmark som inte är planlagd. Av gällande översiktsplan ÖP05 (antagen av kommunfullmäktige 2006-02-02) framgår att marken utgör ett värdefullt område för naturvård och friluftsliv. Den fördjupade översiktsplanen för centrala Partille (antagen 2012 02-28) omfattar bland annat Eckens industriområde samt Gamla Kronvägen (västra delen), som är belägna strax uppströms området för planerade åtgärder. Enligt den fördjupade översiktsplanen är avsikten att nuvarande markanvändning i form av verksamhetsområde för småindustri, kontor och handel ska kvarstå och inom Eckens industriområde kompletteras med handel. För att lösa markåtkomst för de planerade åtgärderna pågår arbete med att ta fram en vägplan. Vägplanen kommer endast att omfatta området utanför vägområdet, dvs. befintlig väg E20 ingår inte.

Riksintressen och områdesskydd

Väg E20 ingår som en del i det nationella stamvägnätet, dvs. är en av de vägar som bedömts vara viktigast för landets vägtransportförsörjning. Den utgör också riksintresse för kommunikation. Väg E20 har mycket stor betydelse för kontakterna mellan Göteborgsregionen och Stockholmsregionen. Västra Stambanan som går norr om Sävån är även den av riksintresse för kommunikation.

Planerade åtgärder berör även riksintresse för naturvård (NRO 14148), Sävån, Näs och Öjared beslutat år 2000. Riksintresset avser vattendrag och sjö samt fauna. Planerade åtgärder berör Sävån som utgör lek- och uppväxtområde för lax och havsöring. I Sävån finns den ursprungliga och genetiskt värdefulla laxstammen, "Säveålxax". De planerade åtgärderna bedöms potentiellt beröras av följande förutsättningar för bevarande:

- Att vattenkvaliteten i Sävån bibehålls.
- Att vattendraget inte kulverteras eller dess sträckning eller bottenprofil ändras.
- Att området inte förses med vandringshinder.
- Att försurande eller förorenande ämnen inte släpps ut.
- Att skog inte avverkas längs ån.
- Att området inte däms.
- Att vägar eller ledningar inte byggs.

Berört område i Sävån ingår i ett Natura 2000-område enligt bilaga 1 till art- och habitatdirektivet (SE0520183 Sävån, nedre delen), beslutat år 2002. Enligt bevarandeplanen för Natura 2000-området är syftet att "bevara ett naturligt vattendrag av stor betydelse som reproduktionsområde för en ursprunglig stam av "Atlantlax", samt att bevara en lämplig häcknings- och födosökmiljö för kungsfiskare. Syftet är också att bevara ett naturligt fennoskandiskt vattendrag som fortsatt får omges av en närmiljö med fri utveckling, rasbranter och trädöverhäng. En naturlig flödesregim är också en viktig del av det naturliga vattendraget."

Strandskydd

Strandskydd råder för Säveån enligt beslut från länsstyrelsen i Västra Götalands län (dnr 231-51782-98, datum 2000-11-10) och omfattar även det planerade åtgärdsområdet. Strandskyddat område sträcker sig från gång- och cykelvägen söder om Säveån till Västra Stambanan norr om Säveån.

Teknisk beskrivning av ansökt verksamhetHöjd- och koordinatsystem

Koordinatsystemet utgörs genomgående av SWEREF 99 12 00 och höjdsystemet är RH 2000.

Hydrologiska uppgifter

I Tabell 1 redovisas en sammanställning av karakteristisk vattenföring i Finngösabäcken. Uppgifterna avser olika flödesscenarion inklusive ett beräknat 100-årsflöde där en framtida klimatförändring är medräknad.

Tabell 1. Karakteristisk vattenföring vid Finngösabäckens utlopp i Säveån.

<u>Flödesscenario</u>	<u>Vattenföring (m³/s)</u>
HQ100 (klimatkompenserad)	154
HQ100	130
HQ50	120
MQ	23
MLQ	6

Vattenståndet i Säveån vid Finngösa styrs framförallt av vattenföringen i ån, men även havsnivån påverkar. Karakteristiska vattenstånd har beräknats för Säveån vid Finngösabäckens utlopp se (Tabell 2).

Tabell 2: Karakteristiskt vattenstånd vid Finngösabäckens utlopp i Säveån.

Vattenstånd

Vattenstånd

	<u>(RH2000)</u>
HHWk (klimatkompenserat)	4,6
HHW	4,2
MHWk (klimatkompenserat)	2,8
MHW	2,5
MW	1,1
LLW	0,0

Bottenförhållanden

För att fastlägga djupförhållandena i Säveån lodades vattendraget av Partille kommun år 2007. Utförd lodning visar att djupfåran ligger på nivån ca -3 till -2 inom åtgärdsområdet, med enstaka mindre djuphålor på nivån ca -3,5. Undervattensslänten närmast strandkant, på båda sidor ån, är generellt ca 5-7 m lång och har lutningen ca 1:2 – 1:3.

Geotekniska förhållanden

De geologiska/geotekniska förhållandena i området är av samma karaktär som generellt gäller längs Säveåns dalgång genom Partille, dvs. en horisontell jordlagerindelning i en relativt plan sedimentationsbassäng där slänterna ner mot Säveån bildats genom erosion. Jordlagren utgörs generellt överst av torrskorpelera ovan ett mäktigt lager lös lera, som lokalt är siltig. Leran blir successivt fastare mot djupet till dess att ett lager friktionsjord på berg tar vid. Djupet till fast botten är större än 30 m. Ingen kvicklera har påträffats inom aktuellt område.

Finngösaravinens slänt, i riktning mot E20, utgörs av blandat fyllnadsmaterial bestående av lera och sten.

Planerade åtgärder och anläggningar

De planerade åtgärderna innebär att:

- Avschaktning görs på släntkrön (norr om E20).
- Stödfyllning/erosionsskydd läggs ut längs Säveåns södra strandkant.
- Stödfyllning läggs ut i den inre delen av Finngösaravinen.

- Ny trumma för Finngösabäcken trycks under Göteborgsvägen och E20.
- Erosionsskydd anläggs vid trummans mynning i Finngösaravinen.

Utförandet av aktuella stabilitetsförbättrande åtgärder planeras att påbörjas under hösten 2018 och pågå under vinter/vår 2018/2019. Utfyllnadsarbetet i vattnet beräknas pågå under ca 6 veckor under den aktuella perioden och arbeten i vatten bör med hänsyn till vandrande lax endast ske under perioden november till mitten av mars. Denna tidpunkt är även lämplig med hänsyn till att växtligheten är begränsad. För att även ta hänsyn till häckande fåglar har perioden november till mitten av mars valts. Nackdelen är dock att flödet tidvis kan vara högt under den aktuella perioden, vilket försvårar utläggning av stödfyllning och erosionsskydd. Vald entreprenör ska ha en flexibel tidplan för att kunna styra vattenarbetena till perioder med lägre flöde under november-mitten av mars.

Planerat utförande

I den Tekniska beskrivningen redovisas förslag till utförande av föreslagna åtgärder. I samband med upphandling kan dock alternativa metoder lyftas fram som ur miljö-, kostnads- och effektivitetssynpunkt eventuellt kan vara gynnsammare. Förutsatt att de alternativa metoderna ger likvärdiga eller mindre miljökonsekvenser, jämfört med metoderna i föreliggande tekniska beskrivning, kan dessa komma att användas.

Avschaktning på släntkrön

Avschaktning i anslutning till släntkrön (norr om E20). I samband med avschaktningen måste befintlig GC-väg, tryckavloppsledning samt ledningsstråk rivs och återanläggs/installeras längs en sträcka av ca 200 m.

Generellt gäller att inga massupplag tillåts inom arbetsområdet. Tillfälliga och mindre lokala upplag för t ex vegetationsjord, kan på anvisad plats anläggas inom arbetsområdet. Avschaktningen på släntkrön bör utföras i samband med att stödfyllningen läggs ut i Finngösaravinen och Säveån, för att kunna använda en del av schaktmassorna som fyllnadsmaterial.

Återplantering av träd kommer att utföras i samråd med sakkunnig. Skyddsåtgärder vidtas för att förhindra att lera och grumligt vatten från den öppna schakten rinner ner till Säveån och Finngösabäcken.

Stödfyllning och erosionsskydd i Säveån

Längs Säveåns södra strandkant ska stödfyllning samt erosionsskydd av natursten läggas ut. Stödfyllningen ansluter till befintlig slänt på nivån ca +2. Total sträcka är ca 250 m och erforderlig mängd massor är ca. Ungefär 3000 m³ av lika mängder fyllnadsmassor (stödfyllning) som natursten (erosionsskydd) erfordras. Fyllnadsmassorna i stödfyllningen kan t ex utgöras av rena överskottsmassor, schaktmassor eller krossmaterial med erforderlig tunghet. Den yttersta delen, ca 0,5 m, av stödfyllningen ska utformas som ett erosionsskydd som utgörs av natursten.

Som skyddsåtgärd i Säveån under utförandeskedet används geotextilskärmar/siltgardiner för att minimera risken för grumling under utfyllnadsskedet.

Arbetsfordon kör in från Gamla Kronvägen och en tillfällig arbetsväg anläggs ner till strandkanten i den östra delen av området. För utläggning av erosionsskydd anläggs en tillfällig arbetsväg längs strandkanten. Troligtvis erfordras även en arbetsväg mellan Säveån och GC-vägen även i den västra delen av området, för att transporter ska kunna köra runt området.

I samband med utläggning av erosionsskydd kommer också bottensubstratet att förbättras genom utläggning av naturgrus och/eller natursten i lämplig fraktion, i samråd med sakkunnig.

Vid färdigställandet av stödfyllning/erosionsskydd kommer plantering av träd att utföras i samråd med sakkunnig.

Utbyte av trumma för Finngösabäcken

En ny trumma av betong trycks söder ifrån under Göteborgsvägen, E20 och GC-väg, strax öster om befintlig trumma för Finngösabäcken. Trumman är totalt ca 135

m lång och ansluter till befintlig bäckfåra ca 30 m norr om befintlig trummynning. Schaktmassorna schaktas successivt ut ur trumman mot söder och tas omhand vid Göteborgsvägen. I anslutning till ravinen, norr om E20 och GC-vägen, anläggs trumman troligtvis genom öppen schakt.

En ny intagsbrunn till den nya trumman anläggs ca 35 m öster om inlopp för befintlig trumma (söder om E20 och Göteborgsvägen). Till denna brunn ansluts Finngösabäcken och biflöde från sydväst, via ett nytt öppet dike från gång- och cykelväg fram till den nya trummans intagsbrunn.

Den befintliga/gamla trumman fylls igen och pluggas när den nya trumman tagits i bruk, innan stödfyllningen läggs ut.

Stödfyllning i Finngösaravinen

I den inre delen av Finngösaravinen (närmast E20) kommer stödfyllning med cirka 0,5-3 m mäktighet att läggas ut. Fyllningen utgörs delvis av de avschaktade massorna från slänkrönet vilket ökar förutsättningarna för en snabb återetablering av växtlighet.

Den naturliga åfårans botten i anslutning till trummynningen erosionsskyddas med t ex naturgrus och/eller natursten i anslutning till trummynningen. Motstående slänt erosionsskyddas upp till nivån cirka +2 med biologiskt erosionsskydd alternativt en träpalissad eller en kombination av båda.

Endast begränsad avverkning av träd och buskar kommer att behöva utföras. Stödfyllningen läggs ut när den nya trumman är på plats och i bruk och den gamla trumman fylld och pluggad. Därmed är den del av bäckfåran som ska fyllas ut torr-lagd och inga grumlingsbegränsande åtgärder bedöms krävas.

Miljökonsekvenser

En miljökonsekvensbeskrivning har upprättats för de stabilitetsförbättrande åtgärderna. Nedan sammanfattas miljöförutsättningar och konsekvenser.

Alternativa utföranden

I miljökonsekvensbeskrivningen redovisas bedömda konsekvenser för planerade åtgärder. Fem alternativ (A, B, C, D och E) för genomförandet av åtgärderna har studerats. Valt alternativ (Alternativ D), jämförs med nollalternativet, dvs. om inga stabilitetsförbättrande åtgärder görs. Jämförelsen är gjord för de närmaste fem åren dvs. den tid det maximalt bedöms ta att utföra åtgärderna, och för ett långtidsperspektiv som avser en period på mer än fem, men max 50 år. Konsekvenserna bedöms med hänsyn tagen till beslutade skydds- och återställningsåtgärder. Studerade åtgärder berör i olika grad väg E20, Säveån respektive Finngösaravinen. I samtliga åtgärdsalternativ ingår dock vattenarbeten i Säveån, eftersom ett erosionsskydd kommer att behöva läggas ut längs åns södra strandkant för att säkerställa tillfredsställande god stabilitet i framtiden. Utläggning av stödfyllning i Finngösaravinen, i kombination med kulvertering av bäcken, bedöms vara det enda tekniskt möjliga åtgärdsalternativet för att säkerställa stabiliteten för Finngösaravinens slänter.

Av jämförelserna i miljökonsekvensbeskrivningen framgår att skillnaderna mellan valt alternativ och övriga utredda alternativ generellt är små.

Slutsatsen av den hydrologiska utredningen är att planerad stödfyllning och erosionsskydd har en mycket liten påverkan på vattenståndet och flödes hastigheten. Åtgärderna bedöms inte innebära någon ökad erosion, eftersom hela den aktuella ytterkurvan erosionsskyddas, och nedströms åtgärden bedöms djupfåran återgå till sitt ursprungliga läge och flödes hastigheten minska innan nästa ytterkurva nedströms vid järnvägsbron.

Endast när det gäller riksintresset för kommunikation är konsekvensen av alternativ C som innebär åtgärder i läget för väg E20, de närmaste fem åren sämre än valt alternativ. Alternativ E, enbart stödfyllning i Säveån som medför att en ny åfåra måste grävas, är generellt lika eller sämre än valt alternativ och alternativ C. Om man bara ser till miljökonsekvenser begränsade till själva åtgärdsområdet medför

alternativ C generellt en något mindre konsekvens än valt alternativ och alternativ E en betydligt större konsekvens.

För ytterligare beskrivningar av konsekvenser av de olika alternativen, hänvisas till kapitel 8 och 10 i miljökonsekvensbeskrivningen.

Nollalternativet

Nollalternativet, till skillnad från valt alternativ innebär inte någon konsekvens de närmaste fem åren. Anledningen till detta är att risken för ett omfattande skred bedöms som mycket liten under den perioden. Någon gång under de närmaste 50 åren bedöms dock risken för ett större skred vara stor, varför nollalternativet medför negativa konsekvenser på lång sikt. Hur stora de negativa konsekvenserna blir beror på skredets omfattning, ju större skred desto större miljökonsekvens. Storleken på raset/skredet kan inte förutses. I miljökonsekvensbeskrivningen antas ett värsta scenario med ett omfattande skred. Nollalternativet medför generellt mer negativa miljö-konsekvenser än samtliga åtgärdsalternativ, med undantag av kumulativa effekter för Natura 2000-området avseende rasbranter. Nollalternativet medför också stora risker för människors hälsa. Det ska påpekas att även om ett mindre skred medför mindre konsekvenser än ett större så medför det att stabilitetsförbättrande åtgärder såsom erosionsskydd akut måste utföras. Ett mindre skred minskar stabiliteten ytterligare, vilket i sin tur ökar risken för att ett större skred ska ske. Sammantaget bedöms därför valt alternativ för de stabilitetsförbättrande åtgärderna vara bättre ur miljö- och hälsorisksynpunkt än nollalternativet, det vill säga ingen åtgärd.

Natura 2000 och riksintresse för naturmiljö

Säveåns bottenprofil och Finngösabäckens bottenprofil kommer att ändras inom åtgärdsområdet men den berörda sträckan utgör en mycket begränsad del av riksintresseområdet.

Nya rasbranter kommer inte att kunna utvecklas fritt under en mycket lång tid till följd av erosionsskyddet. Då Säveåns dalgång är ett skredkänsligt område har en betydande del av Natura 2000-området redan erosionsskyddats eller kommer att

erosionsskyddas enligt beviljade tillstånd. De stabilitetsförbättrande åtgärderna bidrar endast till en marginell försämring av Natura 2000-området med avseende på rasbranter.

Med vidtagna skydds- och återställningsåtgärder (kap 17) så bedöms trädöverhänget utmed/beskuggningen av Säveån endast minska i begränsad omfattning inom Natura 2000-området.

Den skyddade kungsfiskaren och laxen kan kortvarigt komma att störas under åtgärdens utförande av mänsklig närvaro, buller och/eller grumling av vattnet inom ett mycket begränsat område inom Säveån och Finngösabäcken. Störningen bedöms inte påverka laxens fortplantning eller uppväxt då den kan ta sig till andra närliggande potentiella uppväxtområden som den ändå måste göra vid höga vattenstånd. Sannolikt nyttjar inte laxen det planerade åtgärdsområdet för uppväxt. Kungsfiskaren har inte observerats inom det planerade åtgärdsområdet och påverkas således endast hypotetiskt.

Syftet med Natura 2000-området, dvs. att ”bevara ett naturligt vattendrag av stor betydelse som reproduktionsområde för en ursprunglig stam av atlantlax och en lämplig häckningsmiljö för kungsfiskare” bedöms kunna uppfyllas. Det planerade åtgärdsområdet är inte av stor betydelse som reproduktionslokal för lax och de artificiella kungsfiskarebona kommer inte att påverkas. Dessutom kommer åtgärden inte att utföras under en tid då kungsfiskaren häckar. Födosoökmiljön för kungsfiskare kommer dock att försämrans då födounderlaget bedöms minska i måttlig omfattning av valt alternativ. Valt alternativ kommer också medföra att ca 30 % av ett periodvis (vid låga flöden) lämpligt uppväxtområde för lax permanent försvinner. Sett till hela Säveåns uppväxtområden så bedöms påverkansområdet vara mycket begränsat, ca 0,1 %. Laxens vandring kommer dock inte att störas då åtgärderna kommer att utföras utanför laxens vandringstid.

Syftet med bevarandet av naturtypen ”Naturliga större vattendrag av fennoskandisk typ” kommer inte att kunna uppnås med valt alternativ vad gäller fri utveckling av

rasbranter utmed Säveån. Det ska dock påpekas att fri utveckling av rasbranter inte är möjligt i den nedre (västliga) delen av Natura 2000-området då marken utefter ån till stor del är bebyggd och det finns vägar och järnvägsspår i nära anslutning till ån, vilka vid en fri utveckling av rasbranter riskerar att rasa ner i ån.

Sammantaget bedöms valt alternativ endast påverka en mycket begränsad del av riksintresseområdet och inom en del som inte bedöms ha några unika värden för området som helhet. Konsekvensen bedöms därför bli att riksintresseområdets värde endast försämras i liten omfattning jämfört med idag och konsekvensen bedöms som "liten negativ".

Bevarandestatusen för naturtypen 3210 "Naturliga större vattendrag av fennoskandisk typ" (Natura 2000) är knappast gynnsam idag p.g.a. exploatering. Under förutsättning att kvarvarande mer eller mindre naturliga miljöer bevaras finns dock förutsättningar för gynnsam bevarandestatus. Valt alternativ bedöms med vidtagna skydds- och återställningsåtgärder endast medföra en liten försämring av värdet jämfört med idag. Livsmiljön för den skyddade laxen bedöms endast påverkas i begränsad omfattning. Konsekvensen för laxstammens livskraftighet inom Natura 2000-området bedöms försämras obetydligt och inte förhindra uppfyllandet av gynnsam bevarandestatus. Även om kungsfiskarens livsmiljö försämras så bedöms det inte påverka bevarandestatusen då kungsfiskaren inte observerats inom det planerade åtgärdsområdet. Slutsatsen är därför att planerad åtgärd med vidtagna skydds- och återställningsåtgärder inte medför någon skada på Natura 2000-området.

Nollalternativet medför visserligen ingen kumulativ effekt när det gäller rasbranter, men i övrigt så bedöms ett omfattande ras/skred försämra förutsättningarna för riksintresseområdets bevarande. Ett stort ras kan i värsta fall fylla igen hela Finngösaravinen och/eller åfäran i Säveån utanför det planerade åtgärdsområdet. Vilket kan orsaka en dämning och påverka flödesmönstret under mycket lång tid samt förhindra laxens vandring och lek uppströms och minska födounderlaget för kungsfiskaren. Vidare kan det även förstöra de artificiella kungsfiskarebona. Uppfyllandet av bevarandemålet rörande den naturliga tillflödeskurvan och uppvandranden lax i

Natura 2000-området bedöms förhindras under mycket lång tid. Konsekvensen av nollalternativet bedöms därmed bli en försämrad bevarandestatus för åtminstone laxen och naturtypen 3210 "Naturliga större vattendrag av fennoskandisk typ".

Skyddade arter som inte ingår i Natura 2000

De planerade åtgärderna kommer att utföras mellan november och mitten av mars då risken för störning bedöms vara mycket liten på de skyddsvärda fåglar (rödlistade eller upptagna i bilaga 1 till Artskyddsförordningen och markerade med B, N eller n) som observerats häcka eller födosöka inom åtgärdsområdet. Fladdermöss påverkas inte heller eftersom de vare sig fortplantar sig (häckar), övervintrar i området eller flyttar under tidsperioden.

Inte heller kommer några för Trafikverket kända häckningsplatser att påverkas. Konsekvensen för särskilt skyddsvärda fåglar, som är rödlistade eller upptagna i bilaga 1 till Artskyddsförordningen, bedöms därmed med vidtagna skyddsåtgärder som "liten negativ".

Bävern kan däremot störas av mänsklig närvaro under utförandeskedet. Då bävern är vanligt förekommande utmed Säveån, bedöms påverkan på Säveåns population av bäver bli mycket begränsad eftersom bävern kan födosöka inom andra områden tills åtgärden är utförd och träden växt upp till en storlek som är lämplig som föda. Konsekvensen för bäver (utan vidtagna skyddsåtgärder) bedöms således som "obetydlig" på lång sikt.

Skyddade fiskarter (exkl. lax) som vistas inom det planerade åtgärdsområdet kan under själva åtgärdsskedet, dvs. mycket kortvarigt, påverkas negativt av grumling och mänsklig närvaro. Det planerade åtgärdsområdet är dock sannolikt inte något viktigt uppväxtområde för dessa arter och grumlingen bedöms endast påverka ett mycket begränsat område och inte eventuella lek- eller uppväxtområden nedströms det planerade åtgärdsområdet. Konsekvensen för skyddade fiskarter bedöms (utan vidtagna skyddsåtgärder) som "liten negativ".

De planerade åtgärderna bedöms sammanfattningsvis inte påverka de skyddade arternas överlevnadschanser, reproduktion eller utbredning, och därmed inte heller påverka den aktuella bevarandestatusen vare sig på lokal eller nationell nivå. Därför bedöms ingen dispens från Artskydds-förordningen behövas.

Ett större skred/ras (nollalternativet) kan, beroende på när i tiden det sker, störa skyddsvärda fåglars häckning (som observerats häcka eller födosöka inom området) och kortvarigt även störa dessa fåglars och fladdermöss flytt. Fisken asp som eventuellt leker nedströms kan eventuellt störas till följd av grumling. Det kan också medföra att åfåran täpps igen och hindrar eventuell vandring uppströms. Vidare bedöms ett skred medföra måttlig till stor minskning av de skyddade arternas födounderslag, men då fåglar, fladdermöss och bäver generellt födosöker inom större områden och det planerade åtgärdsområdet sannolikt inte utgör något viktigt uppväxtområde för skyddsvärda fiskar bedöms konsekvensen för nollalternativet på lång sikt för fåglar och fisk sammantaget bli ”måttligt negativ” och för fladdermöss och bäver ”liten negativ”. För fåglar bedöms det finnas en risk för att gynnsam bevarandestatus inte kan uppnås under en begränsad tid, liksom för fisk som leker uppströms.

Strandskydd

För planerade åtgärder bedöms den sammantagna konsekvensen med vidtagna skydds- och återställningsåtgärder på kort sikt bli ”liten negativ” för naturvärden i vatten, riksintresset för naturvård och friluftslivet samt ”måttligt negativ” konsekvens för naturvärden på land och Natura 2000-området. På lång sikt bedöms konsekvensen som obetydlig för friluftslivet och ”liten negativ” konsekvens i övrigt. Sammantaget bedöms därför konsekvensen för strandskyddet på kort sikt bli ”måttligt negativ” och på lång sikt ”liten negativ”.

För nollalternativet bedöms ingen konsekvens uppstå på kort sikt. På lång sikt bedöms dock den sammantagna konsekvensen för naturvärden på land, riksintresseområdet och Natura 2000-området bli ”måttligt negativ” samt ”stor negativ” för naturvärden i vatten och friluftslivet vid ett omfattande ras/skred. Sammantaget be-

döms därför konsekvensen för strandskyddet på lång sikt vid ett omfattande ras/skred bli ”stor negativ”.

Inverkan på allmänna intressen

Planerade åtgärder kommer på lång sikt att ge en positiv påverkan genom att minska risken för skador på människors hälsa, VA-, högspänningsledningar och risken för olyckor med farligt godstransporter. Gång- och cykelvägen norr om E20 kommer att återställas i samma läge i plan, men på en lägre nivå. Planerade åtgärder kommer att påverka tillgängligheten för friluftaktiviteter i området på land och till viss del i Säveån under utförandetiden, dvs. under en relativt kort period. På lång sikt bedöms allmänna intressen påverkas positivt, då risken för skred minskar.

I det fall stabilitetsförbättrande åtgärder inte utförs kan på lång sikt ett skred/ras medföra skador på E20, gång- och cykelvägen, tryckavloppsledning samt kraftledning och medföra att dessa påverkas negativt under lång tid. Rasar/skredar gång- och cykelvägen och E20 finns det stor risk för människors liv. Ett brott på tryckavloppsledningen innebär att avlopp kommer ut i Säveån som då påverkas negativt. Ett brott på högspänningsledningen innebär ett avbrott i strömförsörjningen inom ett större område och även risk för människor och djur skadas innan ledningen åtgärdats. Om skredet/raset sker då det sker transport av farligt gods kan även förorenande ämnen följa med massorna ned i ån.

På lång sikt bedöms de stabilitetsförbättrande åtgärderna medföra en måttlig positiv konsekvens för riksintresset för kommunikation (väg E20) då de vidtagna åtgärderna minskar risken för ras/skred och därmed risken för negativ påverkan på E20. Konsekvensen på lång sikt med nollalternativet bedöms bli stor negativ för E20 vid ett omfattande ras/skred.

De allmänna hänsynsreglerna

I 2 kap Miljöbalken redovisas de allmänna hänsynsreglerna som är grundläggande för prövning, tillstånd, godkännande och dispenser. Nedan redovisas en kortfattad

bedömning av hur de allmänna hänsynsreglerna har tillämpats eller avses att tillämpas för planerade åtgärder.

Bevisbörderegeln, 2 kap 1§ MB

Genom att upprätta en Teknisk beskrivning och en miljökonsekvensbeskrivning för projektet visar Trafikverket att projektet uppfyller regeln och följer de lagar och bestämmelser som finns.

Kunskapskravet 2 kap 2§ MB

I enlighet med kunskapskravet har Trafikverket inhämtat kunskaper genom samråd med berörda, organisationer och myndigheter och utförda undersökningar av naturvärden, skyddade arter, vattenkemi och geoteknik för att kunna bedöma projektets påverkan på människors hälsa och miljön.

Försiktighetsprincipen, 2 kap 3 § MB

I enlighet med försiktighetsprincipen redovisas i miljökonsekvensbeskrivningen, i de fall det anses motiverat, skyddsåtgärder för att minimera intrång och påverkan på omgivningen.

Produktvalsprincipen, 2 kap 4 § MB

I den framtida upphandlingen kommer val av produkter och metoder beaktas utifrån risker för människors hälsa och miljön.

Hushållnings- och kretsloppsprincipen, 2 kap 5 § MB

I miljökonsekvensbeskrivningen redovisas hur hushållning med naturresurser beaktas för projektet samt hur massor ska hanteras för bästa hushållning med resurser.

Lokaliseringsprincipen, 2 kap 6 § MB

I de utredningar som föregått valet av åtgärd har alternativa utföranden studerats. De valda åtgärderna har utifrån en samlad bedömning bedömts vara det bästa alternativet ur teknisk, ekonomisk och miljömässig synpunkt. Därmed anses lokaliseringsprincipen uppfylld.

Skälighetsregeln, 2 kap 7 § MB

I miljökonsekvensbeskrivningen och tillståndsansökan har avvägningar gjorts mellan såväl tekniska som miljömässiga och ekonomiska förutsättningar som med avseende på samhällsplanering i enlighet med skälighetsregeln.

Miljö kvalitetsnormer och miljö kvalitetsmål

Endast miljö kvalitetsnormer som rör yt- och laxfiskvatten bedöms vara relevanta för den sökta åtgärden.

Den aktuella vattenförekomsten Sävån - Olskroken till Brodalen uppnår idag god kemisk ytvattenstatus (exklusive kvicksilver) och måttlig ekologisk status. Den sökta verksamheten bedöms inte ändra denna klassning.

Vattenförekomsten har idag måttlig ekologisk status, fastställd sedan 2009, och kvalitetskravet är god ekologisk status med tidsfrist till år 2021. Orsaken till att ekologisk status är klassad som måttlig är att ytvattenkvaliteten m.a.p. bottenfauna är klassad som måttlig. Den ekologiska statusen m.a.p. fisk är idag klassad som god i vattenförekomsten och bedöms som måttlig utanför det planerade åtgärdsområdet. Konsekvensen för fisk för samtliga åtgärdsalternativ bedöms endast som "liten negativ" och bedöms inte medföra någon förändring av statusen. Planerade åtgärder bedöms därför medföra en obetydlig konsekvens vad avser ytvattenkemiska parametrar som berör bottenfaunans eller fiskens sammansättning. Nollalternativet bedöms däremot medföra en "måttligt negativ" konsekvens vid ett större/ras skred som framförallt påverkar konnektiviteten och livsmiljön för fisk i måttlig till stor omfattning och under en lång till mycket lång tid då ån utanför det planerade åtgärdsområdet kan fyllas igen och skapa vandringshinder. Då konsekvensen av nollalternativet för fisk bedöms som "måttligt negativ" bedöms konsekvensen av nollalternativet på miljö kvalitetsnormerna för ytvatten därför också som "måttligt negativ" på lång sikt.

Konsekvensen med avseende på miljökvalitetsnormerna för laxfiskvattnet Säveån bedöms för planerade åtgärder vara ”liten negativ” på kort sikt och obetydlig på lång sikt. Riktvärdet för suspenderade ämnen riskerar med vidtagna skyddsåtgärder att tillfälligt och mycket lokalt utanför åtgärdsområdet överskridas under utläggandet av erosionsskydd och stödfyllnad i Säveån och Finngösabäcken. Med nollalternativet bedöms konsekvensen bli ”måttligt negativ” då ett omfattande skred/ras kan medföra kraftig grumling av vattnet och påverka en större del av Säveån.

Skyddsåtgärder

Följande skyddsåtgärder kommer att vidtas för att minimera påverkan och risk för människors hälsa och miljön:

- Naturanpassat erosionsskydd (biologiskt erosionsskydd, eventuellt i kombination med träpalissad) i Finngösabäcken för snabbare etablering av växtlighet.
- Ytan på erosionsskyddet utförs med natursten, med syfte att efterlikna naturligt bottenmaterial.
- Naturgrus i lämplig fraktion kommer att läggas ut i Säveån och Finngösabäcken i samråd med sakkunnig, med syfte att förbättra uppväxtmiljöerna för laxfiskar inom delar av det planerade åtgärdsområdet.
- Åtgärderna kommer att utföras under vinterhalvåret för att undvika påverkan på häckande fåglar.
- Varsam röjning av träd utförs med syfte att bevara så mycket vegetation som möjligt, och för att i möjligaste mån spara större träd nära Säveåns strandkant samt träd med fågelbon/fågelholkar.
- Fågelholkar som eventuellt behöver tas ned kommer i enlighet med Partille kommuns önskemål att sättas upp på ett annat lämpligt närstående träd.
- De fem utpekade bevarandevärda träden kommer att märkas ut och sparas så långt som möjligt. Om den döda knäckepilsstammen i vilken mindre hackspett häckar behöver flyttas på kommer den att läggas tillbaka innan häckningen påbörjas.
- Död ved kommer att sparas och död ved från de träd som behöver tas ner lämnas kvar i samråd med sakkunnig.

- Återplantering av träd utförs i samråd med sakkunnig. Plantering kommer att ske i så nära anslutning till åfåran som möjligt, med syfte att återskapa en del av beskuggningen längs strandkanten.
- Ett antal trädgröpar kommer att anläggas i den övre delen av stödfyllningen/erosionsskyddet, vilket möjliggör plantering av större träd, för att snabbare återskapa en del av beskuggningen längs strandkanten.
- Vid behov utförs kontroll av föroreningshalt i stödfyllnadsmassor.
- Utplacering av geotextilskärmar/siltgardiner vid grumlande arbeten med syfte att minska eventuell partikelspridning.
- Omledning, alternativt avstängning, av gång- och cykelvägen på den norra respektive södra sidan under åtgärd samt avspärningar och skyltning med syfte att hindra att människor skadas.

Frivilliga kompensationsåtgärder

Då sökt alternativ inte bedöms medföra någon skada på Natura 2000-habitat eller livsbetingelserna för skyddsvärda arter och därmed inte försämra möjligheterna att uppnå gynnsam bevarandestatus, bedöms inga kompensations-åtgärder behövas.

Trots det åtar sig Trafikverket ett antal frivilliga kompensationsåtgärder:

- Plantering av träd vid strandkanten på den norra sidan av Sävån med syfte att kompensera för minskad överhängande trädvegetation samt för att förtäta strandvegetationen utmed ån.
- Återställande av artificiella kungsfiskarebon i Finngösaravinen i samråd med sakkunnig.
- Anläggande av nya artificiella kungsfiskarebon i Finngösaravinen i samråd med sakkunnig.

Övervakning och kontroll

I samband med utförandet av arbetena kommer geotekniska kontrollprogram för kontroll av rörelser att upprättas. Kontrollerna kommer att utgöras av fortsatt kontinuerlig mätning av befintliga inklinometererrör samt peglar som installeras på släntkrön intill väg E20 samt längre ner i slänten.

För att följa upp och minimera risker för negativ påverkan på omgivningen i utförandeskedet kommer ett kontrollprogram att upprättas för entreprenaden. Kontrollprogrammet ska redovisas och godkännas av tillsynsmyndigheten innan arbetena påbörjas. Kontrollprogrammet ska bland annat omfatta kontroll av arbeten i vatten, skyddsåtgärder för att motverka grumling, mätningar av markrörelser, påverkan på träd och vegetation samt återplantering av vegetation och utläggning av bottenförbättrande material för fisk i samråd med sakkunnig. Besiktning av den tekniska utformningen och ekologisk anpassning utförs strax efter att arbetet färdigställts och justering kan ske efter behov. Uppföljning av frivilliga kompensationsåtgärder med avseende på Natura 2000-området görs 2-5 år efter utförd åtgärd.

Berörda fastigheter och sakägarförteckning

De aktuella åtgärderna berör fastigheterna B (söder om Säveån, öster om Finngösabäcken), C (Finngösabäcken), D (väster om Finn-gösabäcken) och A (söder om Göteborgsvägen). Samtliga berörda fastigheter ägs av Partille kommun.

YTTRANDEN

Naturvårdsverket (aktbil 9 och 25) anser att de åtgärder som ansökan omfattar kommer att innebära en negativ påverkan på Natura 2000-området. Risk för skada på områdets utpekade värden kan enligt Naturvårdsverket inte uteslutas, varför en prövning krävs om tillstånd kan lämnas enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken.

Naturvårdsverket anför vidare att ett av syftena med Natura 2000-området är att bevara ett naturligt fennoskandiskt vattendrag som fortsatt får omges av en närmiljö med fri utveckling, rasbranter och trädöverhäng. En betydande del av Natura 2000-området är redan erosionsskyddat eller kommer att erosionsskyddas. Sträckan där utvecklandet av fria rasbranter förhindras på grund av utförda, pågående och planerade projekt (exklusive de åtgärder som ansökan omfattar) är, enligt miljökonsekvensbeskrivningen, uppskattningsvis cirka 2 500 meter av det cirka 14 000 meter långa Natura 2000-området (cirka 18 procent). Den aktuella sträckan påverkar ytterligare 1,5 procent.

Naturvårdsverket önskar förtydliga sitt ställningstagande med anledning av Trafikverkets framförda synpunkter. Bedömningen är, så som tidigare anförts, att de åtgärder som ansökan omfattar kommer att innebära en negativ påverkan på Natura 2000-området. Skadan avser områdets kärnvärden. Risk för skada på utpekade värden och ekosystemet är en ofrånkomlig konsekvens av stabilitetshöjande åtgärder. Därför behövs en prövning enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken. Prövningen innebär enligt Naturvårdsverket att tillstånd inte kan lämnas till sökta åtgärder enligt 7 kap. 28 b § miljöbalken utan regeringens tillåtelse enligt 7 kap. 29 § miljöbalken.

Ett av syftena med Natura 2000-området är att bevara ett naturligt fennoskandiskt vattendrag som fortsatt får omges av en närmiljö med fri utveckling, rasbranter och trädöverhäng. Detta utgör en förutsättning för det ekosystem som Säveån utgör. Erosionsskydd innebär en inskränkning av områdets fria utveckling och rasbranter. Förutsättningarna för att bevara Natura 2000-området försvåras av att en betydande del av Natura 2000-området redan är erosionsskyddat eller kommer att erosionsskyddas. Utgångspunkten för bedömningen är därför att ytterligare erosionsskydd vid Säveån innebär skada enligt 7 kap. 28 b § miljöbalken.

Partille Energi Nät AB (PENAB) har i skriftväxlingen före huvudförhandlingen i målet den 12 september 2017 anförts följande. PENAB kan för närvarande varken tillstyrka eller avstyrka Trafikverkets ansökan.

PENAB innehar nätkoncession för område enligt ellagen för hela Partille kommun. Såsom nätkoncessionsinnehavare har PENAB rätt och skyldighet att bedriva nätverksamhet för överföring av el till samtliga kunder inom Partille kommun. Sedan PENAB år 2000 övertagit elnätet från Partille kommun har PENAB investerat cirka 300 miljoner kronor i elnätet. Investeringarna har syftat till att både förbättra överföringssäkerheten och bygga ut ny överföringskapacitet för att möta Partille kommuns starka expansion.

I Trafikverkets ansökan anges helt kort att inom avschaktningsområdet finns ledningsstråk längs en sträcka av cirka 200 meter och att detta stråk rivs och återanläggs/installeras (ansökan punkt 12.6.1.) I teknisk beskrivning anges vidare under rubriken Utförande att i samband med avschaktningen måste befintlig GC-väg, tryckavloppsledning samt ledningsstråk rivas och återanläggas/installeras. Av sakägarförteckningen, bilaga 7, framgår att de ledningsstråk som anges i ansökan och den tekniska beskrivningen är förlagda med stöd av sex stycken ledningsrätter och möjligen även ett äldre servitut. Någon övrig beskrivning av ledningsstråket och omläggning av detta finns - såvitt PENAB kunnat hitta - inte i ansökan.

Det ledningsstråk som avses i ansökan utgörs av sju stycken högspänningskablar samt styrkablar och tomrör samtliga förlagda med ledningsrätt. Dessa förser i princip hela västra delen av Partille kommun - med elkraft. Ledningsstråket representerar en stor investering. Ett avbrott i överföringen eller en försämring av dess status medför stora skador såväl för PENAB, för kunderna och för samhället i stort.

PENAB har varit aktivt i det samrådsförfarande som ägt rum. Först 2012-11-27 och därefter 2014-04-07 har PENAB skriftligen uppmärksammat Trafikverket på ledningsstråkets existens och dess vikt i elkraftförsörjningen. PENAB har av Trafikverket inte erhållit något konkret besked om hur elkraftförsörjningsintresset och PENABs ekonomiska intressen ska beaktas och tillgodoses. Det ska understrykas att Trafikverket måste utföra omläggningen i sitt projekt så att endast en högspänningskabel åt gången tas ur drift. I praktiken innebär detta alltså att ersättande ledningar måste förläggas och därefter kan driften läggas över till de nya ledningarna en och en. Arbetena måste planeras och genomföras av Trafikverkets projekt och bekostas fullt ut av Trafikverket. PENAB ska alltså hållas skadeslösa.

PENAB konstaterar att ansökan inte innehåller underlag för att det ska vara möjligt att bedöma om de redovisade intressena tillgodoses. Med beaktande därav går det varken att bedöma om ansökan i detta avseende uppfyller kraven om användandet av bästa tillgängliga teknik i 2 kap. miljöbalken och om båtnad i 11 kap. miljöbalken. För att kunna ta ställning behöver ansökan kompletteras med mer precisa uppgifter om det tekniska utförandet av omläggningen till ersättande ledningsstråk.

PENAB har vid huvudförhandlingen i målet den 12 september 2017 sammanfattat sina krav gentemot Trafikverket enligt följande.

Trafikverket, som vid sitt arbete med stabiliseringsåtgärder vid E 20 måste hantera/lägga om bl a Penabs sju högspänningsledningar som finns inom avschaktningsområdet, ska

- bekosta arbetena med Penabs ledningsnät i verksamhetsområdet,
- lägga ner nya ledningar innan de gamla tas ur drift,
- ta de gamla ledningarna ur drift på det sättet att endast en gammal ledning i taget kopplas bort allteftersom de tas ur drift och de nya kopplas in,
- förlägga de nya ledningarna så att Penab får underhållsåtkomst för framtiden till ledningarna utan att behöva arbeta i själva vägområdet med avspärningar som följd eller att tillstånd på annat sätt krävs för underhållsarbete och
- hålla Penab skadeslösa i anledning av arbetena enligt ansökan.

PENAB och Trafikverket har i ovannämnda frågor träffat avtal som antecknats i huvudförhandlingsprotokollet, aktbil 26.

Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund (Sportfiskarna) anför att man vid ärendets samråd har Sportfiskarna framhållit förutsättningar för att skapa en mycket god biotop för lek- och uppväxt finns strax nedan Finngösabäckens utlopp i Säveån. Stora resurser läggs på att skydda och bevara Säveåns laxstam på andra områden. Med en relativt liten insats i planområdet kan biotopförbättringar skapas som ökar produktionen med 100-tals laxsmolt per år. På 1990-talet skapades ett liknande lek- och uppväxtområde i samarbete mellan Sportfiskarna och dåvarande Vägverket vid en trafikplats nära Partille centrum. Genom att utnyttja projektets maskiner kan Säveålxaxens status förbättras med marginella extra resurser på ett liknande sätt. Sportfiskarna bidrar gärna vid ett samarbete med kunskap och frivilliga medel för att till skapa en ny lek- och uppväxtplats vid Finngösabäckens utlopp i Säveån.

Statens geotekniska institut, SGI, anför följande. Området har konstaterad otillfredsställande stabilitet och ett skred kan innebära stora konsekvenser. SGI instäm-

mer i att det är nödvändigt att genomföra stabilitetsförbättrande åtgärder för en långsiktig hållbar lösning av stabiliteten för området.

SGI har i tidigare yttranden kommenterat de olika alternativen. Val av alternativ D ligger i linje med det SGI påpekat tidigare.

Redovisad undersökning uppfyller kraven för fördjupad geoteknisk utredningsnivå. Geotekniska frågeställningar har klargjorts på ett tydligt sätt och ett omfattande geotekniskt underlag ligger till grund för utredningen.

Det saknas en motivering till varför erosionskyddet avslutats på nivå +2 och hur det säkerställs att erosion ej sker ovan denna nivå. Det framgår inte heller av underlaget varför åtgärderna avslutats i aktuella sektioner och hur stabiliteten bortom dessa ser ut.

Eftersom de planerade åtgärderna innefattar stödfyllning rekommenderar SGI att miljöteknisk undersökning utförs på sedimenten innan arbetet påbörjas. Resultaten kan därefter användas som underlag för riskbedömning av området. Då de planerade åtgärderna kan försvåra för framtida saneringsåtgärder ser SGI det som positivt att en utförlig riskbedömning av området utförs innan anläggningsarbetena påbörjas. SGI vill påminna om skyldigheten att genast underrätta tillsynsmyndigheten om förorenade massor påträffas (10 kap. 11 § miljöbalken). I underlaget framgår att fyllnadsmassorna i stödfyllningen kan t ex utgöras av rena överskottsmassor, schaktmassor eller krossmaterial. SGI vill påpeka att man bör säkerställa återfyllnadsmaterialets innehåll av föroreningar och potential för spridning av dessa innan det används på platsen. Bergkross kan exempelvis innehålla naturligt förhöjda halter av sulfid- och arsenikföreningar. Möjligen kan också kväveföreningar finnas, som rest av sprängmedel. Vidare menar SGI att det behövs en strategi för hur uppkomst av förorening i mark eller vatten i samband med åtgärden ska förhindras och/eller kontrolleras och åtgärdas bör redovisas. Förorening kan uppkomma t ex genom drivmedelsläckage från arbetsmaskiner.

Under arbetets gång kan det finnas risk för grumling och därmed spridning av eventuella förorenade sediment. SGI ser därför positivt på att detta är beaktat i underlaget.

Trafikverket har bemött inkomna yttranden i ett omfattande yttranden som redovisas i aktbil 20.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län har i aktbil 17 och 24 anført att man tillstyrker ansökan om tillstånd enligt miljöbalken för stabilitetsåtgärder för E 20 i Finnösabäcken och Säveån, under förutsättning att

- Regeringen lämnar tillåtelse enligt 7 kap 29 § miljöbalken,
- Trafikverket förpliktigas att genomföra kompensation för skadan på Natura 2000-området Säveån, nedre delen (SE0520183)
- Trafikverket utför en kompensationsutredning som ska godkännas av tillsynsmyndigheten innan tillståndet får tas i anspråk och
- Länsstyrelsens yrkanden nedan beaktas.

Som framgår av yttrandet nedan anser Länsstyrelsens att ansökt verksamhet medför skada på de arter och naturtyper som ska bevaras inom Natura 2000-området. Länsstyrelsen yrkar i första hand att domstolen, med eget yttrande, överlämnar frågan till regeringen för en prövning enligt 7 kap 29 § miljöbalken, samt att nedanstående förslag till villkor (under rubrik Villkorsyrkanden) lämnas som en del i domstolens eget yttrande till regeringen.

I andra hand, för det fall domstolen skulle anse att tillstånd enligt 7 kap 28 a § miljöbalken kan lämnas, yrkar Länsstyrelsen att tillståndet förenas med följande villkor.

Villkorsyrkanden

- arbeten utförs i enlighet med vad som sagts i ansökan och att de förslag till skadeförebyggande åtgärder som föreslås i miljökonsekvensbeskrivningen genomförs.
- Ett kontrollprogram upprättas och ska fastställas av tillsynsmyndigheten minst två månader innan arbetet påbörjas. I kontrollprogrammet ska förbättrings- och återställnings åtgärder i naturmiljön innefattas.
- En kompensationsutredning tas fram med avseende på lämpliga kompensationsåtgärder för den påverkan på områdets naturvärden som ansökta åtgärder orsakar. Utredningen ska även beakta den rådighet och markåtkomst som krävs för genomförandet av kompensationsåtgärderna. Utredningen ska godkännas av tillsynsmyndigheten innan tillståndet får tas i anspråk. Vid tvist kan frågan hänskjutas till Mark- och miljödomstolen för avgörande.
- Befintliga träd inom arbetsområdet/ ska som en del av kontrollprogrammet mätas in före och efter att åtgärderna utförs. Träd som ska stå kvar ska markeras på situationsplan och i fält.
- Återetablering av växtlighet ska följas upp av Trafikverket efter arbetets avslutande för att minimera tid med blottlagd jord och risk för grumling i Säveån.
- Alla arbeten med utformning av strand- och vattenmiljön ska ske i samråd med naturvårdssakkunnig eller fiskevårdssakkunnig.
- Efter slutfört arbete ska den mark som nyttjats för arbetsväg till området återställas till ursprungligt skick och återplanteras med träd.
- Grumlande arbeten i vatten får utföras under perioden 1 november-15 mars. Grumling i vattenmiljön ska undvikas och begränsas så långt det är möjligt.
- Synliga delar av erosionsskydd ska bestå av okrossad natursten i lämplig maktighet och dimension. Erosionsskyddet ska utföras så naturligt som möjligt genom att efterlikna en naturlig strandlinje.
- Mindre ändring av verksamheten får vidtas efter godkännande av tillsynsmyndigheten under förutsättning att ändringen inte kan befaras medföra ökad störning för omgivningen eller naturmiljön.
- En slutrapport över samtliga utförda åtgärder ska inlämnas till tillsynsmyndigheten senast 4 månader efter att åtgärderna slutförts.

- Tid för oförutsedd skada bör bestämmas till minst tio år.

Ställningstagande

Länsstyrelsen anser att verksamheten med skredsäkring av E 20 är av väsentligt allmänintresse och det är angeläget att åtgärderna vidtas. E 20 är ett riksintresse för kommunikation och ett skred som påverkar E 20 skulle kunna få svåra konsekvenser för såväl den närmaste omgivningen som samhället i stort.

Samtidigt bedömer Länsstyrelsen att de aktuella åtgärderna är av så stor omfattning och har så stor påverkan på möjligheten att uppnå och behålla gynnsam bevarandestatus för naturtypen Naturligt större vattendrag av fennoskandisk typ samt för möjligheten att uppnå och behålla gynnsam bevarandestatus för arten lax inom området, att åtgärderna sammantaget innebär en skada på de värden som området är avsatt för att skydda.

Länsstyrelsen anser att den sökta verksamheten har förutsättningar att få tillstånd vid en prövning enligt 7 kap 29 §, varför frågan om tillåtelse till verksamheten bör överlämnas till regeringen för prövning enligt sagda lagrum.

Kompensation

Länsstyrelsen anser att Trafikverket som villkor för tillståndet ska förpliktigas att genomföra kompensation för skadan på Natura 2000- området Säveån, nedre delen (5E0520183). Kompensationen kan inriktas på att förbättra sidledes och/eller längsgående konnektivitet inom Natura 2000-området samt biotopförbättringar för lax och kungsfiskare.

I kompensationsutredningen ska beaktas den rådighet och markåtkomst som krävs för genomförandet av kompensationsåtgärderna. Utredningen ska godkännas av tillsynsmyndigheten innan tillståndet får tas i anspråk. Vid tvist ska frågan kunna hänskjutas till Mark- och miljödomstolen för avgörande.

Utveckling av grunderna för ställningstagande

Ny bevarandeplan

Av den nya bevarandeplanen för Säveån, nedre delen (SE0520183), antagen juni 2017, framgår av beskrivningen av området följande för området från Brodalen till mynningen i Göta älv: "Strax uppströms Partille centrum och ända ut till mynningen i Göta älv, omges ån till största delen av exploaterade områden. Denna nedersta sträcka (ca 8 km) är i första hand viktig som transportled och uppväxtområde för laxen, samt födosöksområde och rastplats för kungsfiskare. Vid Kåhög finns ett naturligt, partiellt vandringshinder som kan passeras av de flesta fiskarter. I Partille kommun finns främst småindustrier och handel utmed ån. I Göteborgs kommun finns större industrier såsom Sävenäs/Renova, Stena och SKF. Göteborgs VA-verk har en bräddningsstation vid de s.k. Kodammarna nära åns mynning vid Göta älv. Vid höga flöden i avloppsnätet bräddar orenat avloppsvatten här direkt ut i Säveån. Längs vissa, kortade sträckor utmed ån finns värdefulla närmiljöer med både ädellövträd och/eller överhängande vide, sälg och al ner till mynningen i Göta älv. "

Beträffande vattendragets tillstånd och exploateringar längs stränderna anges i bevarandeplanen, såvitt nu är av intresse, att "i Säveån är konnektiviteten god uppströms och nedströms men dålig i sidled. Vid stränderna finns bara några få eller inga naturliga livsmiljöer kvar för fiskar, smådjur och växter. Den sammanvägda bedömningen är att konnektiviteten är otillfredställande. Strandzonen är mycket kraftigt påverkad av bebyggelse, strandskoningar och andra hinder som människan har anlagt. Den naturliga åfåran saknas i stora delar av vattendraget."

Vidare anges i bevarandeplanen som exempel på åtgärder som kan påverka området negativt, bland annat:

- Infrastrukturanläggningar — byggande, underhåll och trafik kan orsaka grumling och utsläpp av miljöfarliga ämnen i diken och vattendrag. /.../
- Anläggande av erosionsskydd. Det mest negativa är avschaktning av naturliga strandbrinkar med överhängande vegetation samt det erosionsskydd som anläggs ovan vattenlinjen och som försvårar etablerandet av överhängande vegetation. Användandet av sprängsten i stället för natursten försvårar förhållandena

ytterligare. Laxen (och öringen) är beroende av den överhängande vegetationen och de orörda lite branta åbrinkarna för att finna föda och skyddade ståndplatser. Kungsfiskaren utnyttjar trädöverhäng för födosök och branta strandbrinkar för häckning.

- Den bristande konnektiviteten sidledes med erosionsskydd m.m. innebär också att det inte kan erodera fram något nytt material (grus, sten och block) som gynnar fiskfaunan samt att det vid stränderna bara finns några få eller inga naturliga livsmiljöer kvar för fiskar, smådjur och växter. Svämplan för vattendraget saknas i stor utsträckning längs åns närområde (30 m från vattendragets kant) vilket kan öka vattnets strömhastighet vid riklig nederbörd och tillrinning. Detta orsakar i förlängningen att bottensediment sköljs bort vilket försämrar laxens lekområden.
- Vandringshinder vid befintliga kraftstationer, såväl upp- som nedvandring.

Områdets övergripande bevarandestatus

Områdets övergripande bevarandetillstånd beskrivs i bevarandeplanen som följer: "Hela den ingående sträckan av Sävån är naturinventerad i fält. Endast delen från Jonsereds fabriker och ner till Brodalen har bedömts vara Natura 2000-naturtyp, naturliga större vattendrag av fennoskandisk typ (3210), dock inte med fullgott bevarandetillstånd. Övriga delar av ån inom Natura 2000-området är av stor betydelse beträffande vattnets ekologiska status och laxstammens bevarande samt för upp- och nedströms liggande sträckor. Sävåns stränder inom naturreservatet Jonsereds strömmar har några områden med biologiskt sett värdefulla lövskogar av Natura 2000-naturtypen svämlövskog (91E0). Där finns även obestämda Natura/icke-Natura skogsområden och öppna markområden. Sammantaget bedöms bevarandetillståndet för Natura 2000-området som icke gynnsamt."

Bevarandestatus för naturtyp

För naturtypen 3210 Större vattendrag anges delen mellan Partille kyrka och järnvägsbron i höjd med Sävådal som utvecklingsmark, p.g.a. kraftiga rensningar och påverkan i strandzonen av erosionsskydd. På denna sträcka kan Sävån på sikt utveckla fullgod Natura 2000-naturtyp om åtgärder vidtas för att förbättra biotoperna.

Vidare anges att Naturtypen (3210) inte har gynnsamt bevarandetilstånd, främst på grund av fysiska ingrepp i botten- och strandzoner, vandringshinder som begränsar vandrigen av fisk och andra organismer, ål- och smoltskador vid utvandring genom kraftstationerna samt reglering med incidenter som kraftigt avviker från en naturliknande vattenregim.

Bevarandestatus för art

I bevarandeplanen anges följande för laxens bevarandetilstånd:

Bevarandetilståndet bedöms som icke gynnsamt på grund av den lilla reproduktiva populationen. Olika beräkningar hamnar mellan 35 och 100 reproduktiva par. Tätheten av framförallt äldre laxungar är lägre än vad som kunde förväntas i vattendrag av Sävås typ och storlek. Tillståndet är kortsiktigt inte alarmerande dåligt men ytterligare åtgärder behövs för att bevarandetilståndet i framtiden ska bli och fortsätta vara gynnsamt, inte minst ur genetisk synvinkel.

Länsstyrelsens bedömning av verksamheten och dess påverkan på bevarandestatusen för arter och naturtyper som ska bevaras inom området Verksamheten med avlastningsschakt och tillkommande erosionsskydd kommer att innebära att strandzonen i det berörda området påverkas ytterligare negativt och att ännu en förhållandevis lång sträcka av naturliknande strandzon som enligt Trafikverkets egen bedömning (Sid 6 i bilaga G till IVIKB) bedöms vara av naturtypsstatus, övergår till att vara erosionsskydd med ännu sämre konnektivitet i sidled. Åtgärden motverkar också möjligheten att uppnå det utpekade bevarandemålet för naturtypen större vattendrag, så som det formulerats i bevarandeplanen.

Bevarandemålet beskrivs i bevarandeplanen med ett stort antal delparametrar varav flera hänförs till klassningar i HV1VffS 2013:19. Såvitt nu är av intresse finns det dock några tydliga aspekter av bevarandemålet som, enligt Länsstyrelsens mening, påverkas negativt av verksamheten. Det första är bevarandemålet som formulerats som "arealen större vattendrag (3210) ska vara minst 14,7 ha (8,6 ha befintligt habitat + 6,1 ha utvecklingsmark). Länsstyrelsen vill här på-

peka att den utvecklingsmark som målet hänvisar till är just åsträckningen mellan järnvägsbron till Fjällboverkstaden och upp till Partille kyrka. Vad rör vattendragets processer anges som bevarandemål att "den hydrologiska regimen ska vara naturliknande med sel och forsar, erosionspartier och sedimentation". Beträffande vattendragets morfologi anges som bevarandemål att "strandbrinkar med blottade branter ska finnas i riklig utsträckning längs de sträckor som ännu inte är strandskonade."

Enligt Naturvårdsverkets handbok med allmänna råd om Natura 2000 i Sverige (Naturvårdsverket Rapport 0130, remissversion september 2016), "för en naturtyp som inte har gynnsam bevarandestatus på biogeografisk nivå, kan som regel varje minskning av arealen i de enskilda objekten kunna betraktas som en skada, i synnerhet vid permanent påverkan. En helhetsbedömning måste göras där den avgörande frågan är hur verksamheten eller åtgärden kommer att påverka förutsättningarna att bevara de naturtyper för vilket området pekats ut. Vad som är att betrakta som skada på en naturtyp som avses att skyddas av ett Natura 2000-område varierar beroende på naturtypens bevarandestatus. /.../ Om en åtgärd innebär att [det enskilda områdets bevarandemål] inte kommer att nås, eller att det kommer att nås mycket senare kan detta vara en indikation på att skada riskerar att uppstå. Det kan krävas att det finns intakta spridningsvägar för typiska arter och att vissa nödvändiga strukturer och funktioner finns kvar i eller i anslutning till området. /.../ Om en verksamhet eller åtgärd förhindrar en sådan spridning, uppkomsten/bevarandet av sådana strukturer och funktioner och/eller att Natura 2000-området utökas när så krävs, kan detta utgöra en skada." Se dom i MÖD M 9438-11 Halltorp/Ekerum.

Länsstyrelsen finner således, att eftersom naturtypen Naturligt större vattendrag

- dels inte har gynnsam bevarandestatus vare sig i boreal eller kontinental biogeografisk region (Arter & naturtyper i habitatdirektivet bevarandestatus i Sverige 2013, Artdatabanken SLU 2014) och dessutom uppvisar en negativ trend, och
- dels inte heller har gynnsam bevarandestatus enligt bevarandeplanen, är utrymmet för ytterligare försämringar av strukturer och funktioner inom området —

även för de delar av området som klassas som utvecklingsmark till Natura 2000-naturtyp — mycket litet. Anläggandet av mer än 200 meter erosionskydd är enligt Länsstyrelsens mening således en verksamhet som ska bedömas som skada på naturtypen 3210 Naturligt större vattendrag av fennoskandislsc typ eftersom det negativt påverkar möjligheterna att uppnå de bevarandemål som preciseras i bevarandeplanen.

Beträffande påverkan på arten lax, som ska skyddas inom området, fastslår den nya bevarandeplanen att bevarandestatusen för arten inte är gynnsam, på grund av den lilla reproduktiva populationen. Enligt bevarandeplanen ligger den reproduktiva populationen på mellan 35 och 100 par, och tätheten av framförallt äldre laxungar är lägre än vad som kunde förväntas i ett vattendrag av Säveåns typ och storlek.

Under bevarandeplanens avsnitt om negativ påverkan på arten lax utpekas, som de mest aktuella hoten utifrån områdets lokala förutsättningar, bland annat ingrepp i vatten och strandzoner som schaktning, tryckbankar, erosionskydd och avverkning av strandnära vegetation.

Naturliga strandkanter med möjligheter att både söka föda och gömma sig för predatorer är av stor betydelse för laxyngel och har även stor betydelse för möjligheterna för smolt att vandra nedströms med minskad risk för predation. En sträcka med 200 meter nytt erosionskydd minskar enligt Länsstyrelsens mening ytterligare områdets kvaliteter som livsmiljö för laxen, framförallt unga exemplar och deras möjligheter till framgångsrik vandring, på ett inte obetydligt sätt.

Länsstyrelsen anser att den negativa påverkan till följd av verksamheten på arten lax, som ska bevaras inom området, är en sådan störning som kan bidra till att bevarandet av arten i området försvåras. Med hänsyn till att bevarandestatusen för arten inte är gynnsam och att den reproducerande populationen är så liten så får störningen anses som betydande.

Det kan tilläggas att åtgärderna typiskt sett har en negativ påverkan på Kungsfiskaren, som har en stark koppling till habitatet.

Vid denna bedömning är inte förutsättningarna i 7 kap 28 b § för att lämna tillstånd enligt 7 kap 28 a § uppfyllda. Länsstyrelsen bedömer att verksamheten är av så stort allmänintresse att prövningen måste göras mot 7 kap 29 § miljöbalken.

Länsstyrelsen yrkar därför att domstolen., med eget yttrande, överlämnar frågan till regeringen för prövning av tillåtelse till verksamheten trots bestämmelserna i 7 kap 28 b§.

Miljö kvalitetsnormer (MKN) för vatten

Länsstyrelsen har tagit del av Trafikverkets resonemang om miljö kvalitetsnormer för vatten i aktbilaga 20. Länsstyrelsen anser att en förutsättning för att inte försämra den ekologiska statusen i vattenförekomsten är en hög ambitionsnivå i utförandet av arbetet.

Anläggande av ett erosionsskydd innebär vanligen att naturligt förekommande håligheter och fördjupningar där fisk kan stå exempelvis vid låga flöden och höga vattentemperaturer fylls ut. Naturliga variationer i strandlinjen och erosionshålor i strandbrinken riskerar också att jämnas ut och minska i omfattning. Resultatet blir en ensartad och onaturlig vatten-och strandmiljö och därigenom en försämrad livsmiljö för växter och djur. Utformningen av ett erosionsskydd behöver vara så naturlig som möjligt för att undvika detta. Exempelvis kan strandlinjen göras böljande istället för rak. Som förbättringsåtgärd kan ståndplatsstenar placeras ut för att skapa viss variation i vattenmiljön, död ved tillförs i vattenbrynet som ersättning för urgröpningar i strandbrinken som fylls igen m.m.

Trafikverket åtar sig att utföra biotopförbättrande åtgärder i Finngösabäcken för att förbättra dess värde som uppväxtområde för bland annat Sävåalax. Länsstyrelsen bedömer att utläggning av naturgrus inte är en optimal åtgärd i ett uppväxtområde. Naturgrus är en ändlig resurs och bör användas på det sätt och på den plats som ger

störst miljönytta. Ett uppväxtområde behöver en heterogen strand- och vattenmiljö med skrymslen och gömställen för fiskynglen. Det åstadkoms bättre på andra sätt, till exempel genom utläggning av död ved och sten i varierande storlek. Länsstyrelsen ser också positivt på anläggandet av ett mjukt erosionsskydd i Finngösabäcken.

Befintlig strandnära vegetation bör mätas in, dokumenteras och träd som ska bevaras märkas upp i fält. Påverkan på överhängande vegetation behöver minimeras och den påverkan som inte kan undvikas behöver återställas genom återplantering. En återplanteringsplan bör tas fram, bland annat för att hantera återställning av transportvägarna. Träd som tas ned bör inte transporteras bort utan läggas ut som död ved i strandzonen efter avslutade arbeten.

Sammanfattningsvis bör alla arbeten med utformning av strand- och vattenmiljön utföras i samråd med naturvårds- och/eller fiskevårdssakkunnig och planeras inom kontrollprogrammet.

Kontroll och uppföljning

Ett kontrollprogram behöver upprättas i samråd med tillsynsmyndigheten. Programmet ska fastställas av tillsynsmyndigheten minst två månader innan arbetet påbörjas. I kontrollprogrammet ska förbättrings- och återställningsåtgärder i naturmiljön innefattas.

En slutrapport behöver sammanställas över samtliga utförda åtgärder och inlämnas till tillsynsmyndigheten. Funktionen av utförda förbättrings- och kompensationsåtgärder bör följas upp 3-5 år efter utförandet för att säkerställa att de haft avsedd effekt att minska de tillståndsgivna åtgärdernas påverkan på Säveåns ekologiska status. Uppföljningen ska redovisas för tillsynsmyndigheten.

Tid för oförutsedd skada

Då ansökta åtgärder kan påverka en vegetationstyp som har lång återhämtningstid anser Länsstyrelsen att tiden för oförutsedd skada bör sättas till 10 år för att möjliggöra en uppföljning av på naturmiljön på längre sikt.

DOMSKÄL*Allmänt*

Mark- och miljödomstolen har i samband med huvudförhandlingen i målet hållit syn. Vid synen har iakttagits bl. a. läget för befintliga ledningar längs E20, läget för nya kulvertens utlopp i Finngösabäcken, läget för planerade stabilitetshöjande åtgärder i Finngösabäcken och längs Säveån m.m.

Trafikverket har erforderlig vattenrättslig rådighet för de ansökta åtgärderna.

Miljökonsekvensbeskrivning m.m.

Upprättad miljökonsekvensbeskrivning och övrigt underlag i målet innehåller tillräckligt underlag för att domstolen ska kunna pröva ansökan. Miljökonsekvensbeskrivningen får därmed anses uppfylla kraven enligt 6 kap. miljöbalken.

Tillåtlighet

Någon erinran mot föreslagna åtgärder för att säkra stabiliteten mot Finngösabäcken och Säveån har inte framförts. Länsstyrelsen anser dock att de åtgärder som berör Natura 2000-området Säveån ska prövas av Regeringen och att kompensationsåtgärder ska vidtas.

När det gäller tillåtligheten gör mark- och miljödomstolen följande bedömning.

Ansökt vattenverksamhet berör Natura 2000-området Säveån nedre del (SE0520183). Sökt tillstånd kan därför meddelas endast om verksamheten eller åtgärden ensam eller tillsammans med andra pågående eller planerade verksamheter eller åtgärder inte kan skada den livsmiljö eller de livsmiljöer i området som ska skyddas och inte heller medför att den art eller de arter som avses att skyddas utsätts för en störning som på ett betydande sätt kan försvåra bevarandet i området av arten eller arterna.

Syftet med Natura 2000-området Sävveån är att bevara ett naturligt vattendrag av stor betydelse som reproduktionsområde för en ursprunglig stam av atlantlax, samt att bevara en lämplig häcknings- och födosöksmiljö för kungsfiskare. Syftet är också att bevara ett naturligt fennoskandiskt vattendrag som fortsatt får omges av en närmiljö med fri utveckling, rasbranter och trädöverhäng. En naturlig flödesregim är också en viktig del av det naturliga vattendraget.

Såväl Finngösabäcken som Sävveån rinner i djupt nederoderad raviner. Vattendragen har genom dess naturliga meandring skapat branta och instabila slänter. Väg E20 gränsar mot Sävveån och Finngösabäcken på sätt att denna blir direkt berörd av de geotekniska och geohydrologiska förhållandena i anslutning till vattenområdena.

Sökanden har genom redovisad utredning visat att stabiliteten är låg och risken för skred är stor. Ett skred skulle få påtagliga följder för flera samhällsviktiga funktioner och riskera människors liv och hälsa. Primärt påverkas väg E20 som är en del av riksintresse för kommunikationer och en viktig länk till och från Göteborg. Vidare skulle även de i anslutning till vägområdet befintliga elledningarna och övriga samhällsnyttiga ledningar påverkas. Slutligen skulle följden av skred även riskera negativ påverkan på Natura 2000-skyddade Sävveån.

Att vidta åtgärder för att förhindra framtida skred ter sig ytterst angelägna.

För att trygga väg E20 har Trafikverket föreslagit att aktuell del av Finngösaravinen delvis kulverteras och förses med erosionsskydd samt att Sävveåns slänter förses med kombinerad stödfyllning och erosionsskydd. Mark- och miljödomstolen har inte anledning att ifrågasätta föreslagna åtgärder, utan de får anses väl avvägda.

De föreslagna åtgärderna kan inte utföras utan att de naturliga förhållandena i vattendragens slänter påverkas. Åtgärderna hindrar den karakteristiska geologiska process med meandrande vattendrag att fortgå samt att den naturliga bottenytan i Sävveån och Finngösabäcken minskar. Utöver dessa förhållanden är det, enligt domstolens bedömning, den ansökta verksamhetens påverkan genom sedimentspridning

under arbetets utförande, minskning av bäckbotten för reproduktion samt minskning av botten och förändring av strandzonen i Sävån, som kan antas ha den omfattningen att den, sedda för sig, får väsentlig betydelse för tillåtlighetsfrågan.

Beträffande påverkan genom sedimentspridning under arbetets utförande, torde denna påverkan med de skyddsåtgärder som sökanden har att följa och har åtagit sig samt föreskrivna villkor bli begränsad och tillfällig.

Med iakttagande av de försiktighetsmått vid utförandet av arbetena som sökanden åtagit sig samt de villkor som sökandena har att efterfölja, bedömer mark- och miljödomstolen att med den uppenbara effekten att risken för skred minskar till följd av föreslagna åtgärder uppväger den påverkan och förändring av Finngösabäckens ravinen och Sävåns strandzon som blir fallet av ansökt verksamheten.

Mark- och miljödomstolen bedömer vidare att de villkor som Trafikverket har att följa och de kompensationsåtgärder som ska bestämmas kommer påverkan på riksintresse naturvård och Natura 2000-området att bli litet. De ansökta åtgärderna kommer inte att medföra otillåten påverkan på de livsmiljöer och de arter som avses att skyddas i Natura 2000-området. Tillstånd kan ges enligt 7 kap. 28 b § miljöbalken.

Sökanden har slutligen visat att den ansökta verksamheten fyller ett angeläget allmänt intresse och det är uppenbart för domstolen att verksamheten är samhällsekonomiskt tillätlig enligt vad som föreskrivs i 11 kap. 6 § miljöbalken.

Sammantaget anser miljödomstolen att det inte föreligger något hinder mot ansökt verksamhet med hänsyn till 11 kap. miljöbalken, de allmänna hänsynsreglerna eller de övriga tillåtlighetsbestämmelser i miljöbalken som domstolen har att tillämpa. Inte heller ur strandskyddssynpunkt finns något att erinra mot åtgärderna, då dessa inte kan anses motverka strandskyddets syften och fråga är om ett angeläget allmänt intresse.

Sammanfattningsvis finner mark- och miljödomstolen alltså att tillstånd ska lämnas till sökta åtgärder i den omfattning som framgår av domslutet.

Villkor mm

Domstolen finner i övrigt inte skäl att föreskriva ytterligare eller strängare villkor än vad som framgår av domslutet, vilka villkor i allt väsentligt överensstämmer med vad sökanden föreslagit eller åtagit sig; dock vill mark- och miljödomstolen erinra om att genom det allmänna villkoret, villkor 1, i tillståndet är sökanden bunden till de åtaganden vad gäller kompensationsåtgärder, försiktighetsmått, villkor m.m. som sökanden har åtagit sig under målets handläggning, även om dessa åtaganden inte explicit föreskrivs som villkor i denna dom.

Trafikverket ska innan tillståndet tas i anspråk utreda och för tillsynsmyndigheten presentera möjliga och lämpliga kompensationsåtgärder för den påverkan på områdets naturvärden som ansökta åtgärder orsakar. Utredningen ska avse åtgärder som ligger inom och i anslutning till arbetsområdet och på mark som Trafikverket har rådighet över. Mark- och miljödomstolen ser ingen laglig möjlighet att föreskriva om att vidta kompensationsåtgärder utanför detta område.

Vad gäller påverkan på ledningar och anläggningar som kan påverkas av de tillståndsgivna åtgärderna vill domstolen anföra följande.

Partille Energi Nät AB, PENAB, har klargjort att man har ledningar som kommer att påverkas av den sökta verksamheten. Av vad som framkommit finns även andra ledningar som kan beröras. Enligt mark- och miljödomstolens uppfattning är huvudregeln, den att verksamhetsutövaren ska vidta och bekosta flytt av befintliga ledningar eller vidta sådana åtgärder att befintliga ledningar inte skadas eller påverkas negativt, av de planerade arbetena.

Trafikverket har under huvudförhandlingen gått med på att man ska betala för arbetet som genomförs samt för eventuella skadestånd om fel som uppstår. Trafik-

verket bestämmer metoden för hur arbetet ska genomföras. Alla åtgärderna kommer att genomförs i samråd med PENAB.

Det förhållandet att även andra ledningsägare kan riskera få sina ledningar påverkade gör att hanteringen av denna fråga bör föreskrivas som villkor. - Rörande Trafikverkets närmare åtaganden och ansvar avseende PENABs ledningsstråk på platsen; se AVTAL härom i huvudförhandlingsprotokollet, aktbil 26.

Kontrollprogram ska finnas för verksamheten. Det är självklart att kontrollprogrammet ska omfatta samtliga relevanta aspekter av projektet. Omständigheterna är sådana att kontrollprogrammet ska ges in och även godkännas av tillsynsmyndigheten innan arbetena påbörjas.

Tidsförhållandena gör vidare en sådan hänskjutandebestämmelse, som domstolen föreskriver i villkor 11 i domslutet, klart motiverad. Även om sådana bestämmelser numera sällan används får de fortfarande anses ingå bland de instrument som är tillåtna för att åstadkomma en lämplig prövningsordning. I förevarande fall är omständigheterna sådana att en bestämmelse av nämnda slag är befogad.

Övrigt

Mot bakgrund av de skäl som sökanden har angett eller accepterat anser mark- och miljödomstolen att föreslagen arbetstid och tid för anmälan av oförutsedd skada kan fastställas.

Skäl saknas att sätta ner eller efterskänka den i målet tidigare fastställda prövningsavgiften.

Länsstyrelsens och PENABs yrkanden om ersättning för rättegångskostnader har medgetts.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV 425)

Överklagande senast den 29 november 2017.

Ulf Klerfalk

Roger Ödmark

I domstolens avgörande har deltagit chefsrådmannen Ulf Klerfalk, ordförande, och tekniska rådet Roger Ödmark samt de särskilda ledamöterna Bo Essvik och Ola Broberg.